

REVISTA ROMÂNĂ DE STUDII
FILOSOFICE ȘI SOCIALE

Ideo

ROMANIAN JOURNAL
OF PHILOSOPHICAL
AND SOCIAL STUDIES

PHILOSOPHY

PSYCHOLOGY

CULTURAL STUDIES

POLITICAL SCIENCE

LAW

VOL. 1 (2016), ISSUE 1

OPINII DESPRE CĂRȚI

Totu, Sabin. 2016. Despre rostul și utilitatea filosofiei în concepția lui Mircea Florian. *Ideo: Romanian Journal of Philosophical and Social Studies* 1/1. [published online on April 20, 2016 at: <http://ideo.acadiasi.ro/sites/default/files/papers/Ideo-2016-1-07.pdf>]

Sabin Totu

Despre rostul și utilitatea filosofiei în concepția lui Mircea Florian

1. Este frapant faptul că azi, citind despre *Rostul și utilitatea filosofiei. Fericirea vieții*, o lucrare de mici dimensiuni a lui Mircea Florian, parcă nu realizezi că au trecut cu adevărat atâtea zeci de ani de la scrierea ei. Sentimentul că nimic nu s-a prea schimbat de-atunci în privința receptării rostului filosofiei (în bine, evident!) în societatea românească este atât de pregnant încât senzația de neputință în fața trecerii *românești* a timpului te duce la exasperare! Nimic, într-adevăr nu te prea îmbie măcar la o așteptare destinală, „în stil mioritic”, a viitorului filosofiei. Parcă deja știi că sacrificiul tău, oricare, oricum și oricând ar fi făcut, nu mai face nici (măcar) „doi bani”! Simți, parcă, un nod în gât când vrei să susții că viitorul tău nu depinde de al celorlalți, care au doar un prezent în care trecutul este „petrecut” continuu! Cum să treci peste acest „trecut”?!

Cum să nu te minuneze actualitatea vorbelor unui editor de atunci care credea încă în virtuțile gândirii formative ale filosofiei? Emil Socec constata că „Ceea ce ne turbură în timpurile de acum mai mult zilele este faptul că aproape toți punem preț numai pe partea materială a vieții, dând însemnătate și apreciind aproape cu desăvârșire numai acțiunile menite să ne procure bunuri pipăibile, cari să ne pună în evidență, de cele mai multe ori, nu tocmai prin fapte meritorii. Foarte puțini, o infirmă minoritate, se gândesc mai adânc la scopul superior pentru care am fost creați și la mijloacele prin care ajung să poată trăi în conformitate cu această menire.”¹ Constatarea lui este azi și a noastră, mai ales a profesorilor de filosofie sau cel puțin a aceluia care cred că este „imperios necesar să învățăm ,a trăi o viață sufletească’ ” (p. 5) și a învăța, mai ales, și pe alții s-o facă.

Acest „editor” ne mai spune ceva și prin următoarea afirmație: „Datorăm, e drept, Creatorului, binele ,de a trăi’, filosofiei însă îi datorăm folosul de a ști ,cum să trăim’. Ar urma de aici că binele ,de a trăi’, fiind o binefacere de mai puțină însemnătate decât aceea ,de a trăi cum se cuvine’, să ne simțim mai îndatorați filosofiei decât

---

1 Am efectuat doar corecturile gramaticale necesare, fără a modifica vocabularul specific acelor vremuri. Fragmentul citat se află la p. 5 din „Cuvânt înainte” la: Mircea Florian, *Rostul și utilitatea filozofiei*. București: Editura Fundațiunii, 1923. Toate trimiterile vor fi la această ediție și paginile ei.

Creatorului, și chiar așa ar fi, dacă filosofia însăși n-ar fi dar al Creatorului; comoară, pe care natura, în nemărginita ei bunătate, a pus-o la îndemâna tuturor.” (p. 5) Desigur, putem semnala o anume „percepție a lucrurilor” în gândirea sa a condiției filosofiei ca „dar” al Creatorului lucru, în trecut fie spus, sesizat chiar și la Mircea Florian, care dă seama de o anume înțelegere a raportului filosofiei cu teologia; fapt datorat, presupun, contactului său cu problema respectivă *prin* gândirea apuseană, mai ales privind *faptul* credinței², dar și unei situații complexe în care se află încă societatea noastră: incapacitatea de-a distinge clar între rosturile filosofiei și cele ale teologiei.³ Totuși, precizarea imediat următoare, identifică, chiar dacă doar *în intenție*, ideea că „principalul scop al filosofiei este de a uni oamenii prin legături de idei, de bunăvoință și de asociațiune firească, pentru a contribui la unicul scop al vieții, acela al unei vieți care să constituie un exemplu de moravuri înălțătoare” (p. 6). De asemenea, concepția lui „platonice” privind ideea virtuții care „nu poate sălășlui decât într-un suflet cultivat, luminat și desăvârșit printr-o deprindere continuă” (p. 6), îl apropie foarte mult de idealul promovat de societatea contemporană. „Filosofia cioplește sufletul, îl formează, îl întărește; ea reglează viața, dirijează acțiunile. Ne-nvață ceea ce trebuie să facem și ceea ce trebuie să ocolim. Ea ne învață să producem, nu să vorbim, ea pretinde ca vorbele să fie în armonie cu faptele, ca viața să fie uniformă și fără furlandiseli.” (p. 6). Se prea poate ca Emil Socec să-i fi citit și pe Platon și pe Plotin (este certă, oricum, influența acestora asupra gândirii sale), dar mai interesant este faptul că este conștient că „titlatura de ‚filosof’ se dă azi ca titlu de naivitate, sinonim cu omul lipsit de practica necesară în multiplele ‚învârteli’, cari au devenit un ‚Ideal’ al omenirii de astăzi” (p. 7) și că acest lucru este cel mai mare rău produs societății. Deși tributatar unei înțelegeri necritice a gândirii medievale, păstrându-se în umbra unei prejudecăți care ne mai bântuie și astăzi, cea a „întunecatului Ev Mediu”, văzând în reprezentanții diferitelor culte religioase un pericol la adresa „gândirii libere”, adică filosofice, Emil Socec constată că, deși acest context este depășit, *filosofia este dată uitării!*

Această „uitare a filosofiei” de către memoria colectivă l-a determinat pe editor să-i încredințeze lui Mircea Florian dificila sarcină de-a scoate din uitare acea „știință

2 Acest lucru se poate vedea în controversa lui cu Nae Ionescu și în receptarea în epocă a stilurilor de filosofare. Ar fi interesant de văzut în ce fel absența unor lecturi din Sfinții Părinți ai Orientului îl vor fi împins pe Mircea Florian într-un prizonierat cultural occidental în ceea ce privește înțelegerea actului de credință.

3 Un subiect care încă nu a fost pus serios în discuție, dar care va trebui să fie lămurit, întrucât, de acum, țara noastră este „europeană” nu doar prin poziția geografică și, parțial, prin aria culturală în care se află, dar, de sorginte latină fiind a devenit acum și de sorginte „comunitară”.

în teorie și artă în practică, cu menire înaltă, cu menire de a conduce spiritul omenesc pe căile adevăratei fericiri” (p. 7). Această pledoarie pentru „rostul și utilitatea filosofiei” a binecunoscutului editor este prea vie și poate „strigătoare la Cer” pentru a nu fi reluată înaintea acestor câteva analize ale anumitor spuse ale lui Mircea Florian.

2. Desigur, ideea din titlul pe care Mircea Florian l-a ilustrat foarte bine prin cuprinsul cărții sale nu mai trebuie asigurată de o interpretare în acord cu ideea salvării filosofiei de la uitarea care o pândește. De aceea, „Cuvântul înainte” al editorului este destul de elocvent în această privință. Mă voi opri doar asupra câtorva aspecte ale înțelegerii „filosofiei ca cercetare dezinteresată a lumii și a omului” și, implicit, a considerării mării probleme a filosofiei ca o tensiune între „realitate” și „ideal” și asupra considerațiilor lui cu privire la valoarea teoretică a filosofiei și, implicit, a relațiilor filosofiei cu știința, pe de o parte, și credința, pe de altă parte.

După ce ne avertizează că trebuie să ne ferim de cele două „teze” extreme ale „inamicilor” filosofiei, de cele două atitudini care fac din filosofie ceva nefolositor (p. 12), deci, de atitudinile „sublimilor” și, respectiv, a „utilitariștilor”, Mircea Florian afirmă că până și Aristotel era un „sublim”! Din acest punct de vedere, metafizica, cel puțin în accepție aristotelică, nu prea ar fi adevărata filozofie pe care o va promova în paginile lucrării lui. Tinerețea sa, probabil, dar și, mai ales, opțiunea sa clară pentru „științificitatea” demersului filosofic „adevărat” (în opinia sa), nu prea lasă deschisă calea către o înțelegere nuanțată a fenomenului căruia i se aplică. Așa fiind, el conchide: or, filosofia este respinsă tocmai pentru că este nefolositoare pentru stomac; or, tocmai pentru că este nefolositoare filosofia este acceptată ca singura îndeletnicire demnă de un om superior. Mircea Florian ne asigură, totuși, că „Adevărul este *entre-deux*”, stă la mijloc: filosofia este o cercetare *dezinteresată* a lumii și a omului, dar ea nu trebuie să piardă niciodată legătura cu realitatea și cu interesele vitale ale omului” (pp. 16-17). „Intuiția” sa nu este, până la urmă, „oarbă”, cum ar spune Kant! Florian *simte* conceptul filosofiei! Este conștient că „omul nu este exclusiv o inteligență, cu ajutorul căreia el caută să se armonizeze cu universul, adică să înțeleagă, să tâlmăcească obiectiv și neinteresat natura și legile lucrurilor, ci este o voință activă și o inimă vibrantă, care nu se mulțumește a tâlmăci lucrurile la rece și cu indiferență, ci care le valorifică, cum se zice azi, le pune pe diferite planuri de preferință ierarhică” (p. 17). Afirmarea aceasta extrem de importantă pentru a înțelege cât de personală este angajarea „filosofului lui Florian” în încercarea de-a explicita publicului larg „rostul și utilitatea filosofiei”. Abia întors de pe front, retrăind clipe de coșmar, care trimit la adevărata valoare a vieții (să nu uităm subtilul cărții: *Fericirea vieții*), Florian scrie despre ceea ce a trăit și, mai ales, despre ceea ce vrea să trăiască. Iar acel *motto* sub care își începe pledoaria, „*Filosofia trebuie trăită, nu grăită*”, din Seneca, alături

de acea dedicație, „În amintirea camarazilor din regim. 69 Infanterie, morți pe câmpul de luptă”, cred că spun cam totul despre cum și sub ce semn trebuie înțeleasă această apărare a filosofiei.

3. Filosofia este, ca sistem de cunoștințe, o parte a vieții, și încă partea cea mai înaltă (pe lângă religie, artă, știință), este puterea vieții, care numai ea poate da „*luminare și înnobilare*” (p. 17). Filosofia este folositoare atât în planul teoretic, unde oferă o „concepțiune integrală a lumii”, cât și în domeniul practic al vieții, unde oferă „un reazem unitar și armonios al activității noastre” (p. 17). Nimic de reproșat unei asemenea concepții despre filosofie! Totuși, deși întemeierea ei pe *cunoștințe*, cum ține să sublinieze (și) la propriu Florian, este doar un fapt al înțelegerii filosofiei din perspectiva strictă a cunoașterii științifice, deosebirea pe care o face între „îndrumarea filosofică” a vieții și „cea religioasă” este oarecum rigidă (de fapt, în stilul epocii). Iar această „rigiditate”, care ar fi putut fi considerată o frustrare datorată neînțelegerii războiului sau, cel puțin, o respingere a sentimentului religios ca formă a unei alte modalități de-ați trăi onest viața, devine *consistentă* atunci când afirmă că, în fond, „chiar dacă nu ar mai exista filosofi oficiali, adică filosofi de catedră, *filosofia* tot nu ar dispărea, căci atunci s-ar refugia la oamenii de știință” (p. 21). Azi constatăm că s-ar putea chiar întâmpla acest lucru, dar nu prea sunt semne că oamenii de știință ar avea nevoie de filosofie! Ce-i drept, convingerea lui este în acord cu dezvoltarea științelor din acea epocă, dar și, mai ales, cu concepția filosofilor germani, al căror discipol fidel s-a dovedit a fi. Era sincer convins că „filosofia are menirea de a scoate pe savant din sfera limitată a specialității sale, de a-i lărgi perspectiva lucrurilor, în sfârșit, de a-i dovedi că universul, cu toată bogăția sa deconcertantă, este unul și același...” (p. 21), că, de fapt, tot ce vedem este în strânsă conexiune și că există niște principii care explică acest întreg. Valoarea teoretică a filosofiei trebuie deci văzută în puterea ei de sinteză, de care știința nu este în stare, și chiar de coordonare a viziunii filosofului cu cele ale omului de știință. Deși nici una nu o poate înlocui pe cealaltă, filosofia și știința sunt condamnate să fie și să se dezvolte împreună.

Dar ce este mai interesant în această poveste a relației dintre filosofie, știință și religie este modul în care Mircea Florian încearcă să păstreze calea de mijloc, „atitudinea mijlocie”, cum îi spune el. În acord cu ideea că „*știința* pură și impersonală” nu ar putea fi un factor activ al vieții sociale și în dezacord total cu ideea că numai „*credința*, intimă, personală” ar avea acest rol, Florian crede că termenii „*știință*” și „*credință*”, noțiuni cam prea „elastice”, de care se abuzează mereu, trebuie puși în acord din perspectiva idealului. Convins că doar *credința religioasă* ar denatura concluziile științei, atitudinea cea mai bună ar fi o „atitudine mijlocie”, pe care trebuie să o aibă filosofia... „Negreșit că putem privi realitatea din punct al idealului, ceea ce

este tocmai funcțiunea credinței religioase, precum putem privi idealul din punctul de vedere al realității, ceea ce este îndrituită a face știința. Însă, socotesc că atitudinea cea mai justă este atitudinea mijlocie, pe care trebuie s-o aibă filosofia, anume: realitatea omenească trebuie să asculte de îndrumarea idealului, iar idealul nu trebuie să se emancipeze niciodată cu totul de realitate. Marea problemă filosofică este: *întrucât realitatea poate fi îndrumată și perfecționată de ideal și până la ce punct idealul se poate emancipa de realitate.*" (p. 18).

Deși puțin cam alambicată, exprimarea „marii probleme filosofice” (sau poate că ceva a scăpat la tipar și nu am cercetat acest lucru), această interesantă abordare a temei nu trebuie privită ca expresia unei căutări a „marelui răspuns”. Dacă înțelegem mai întâi „realitatea” din punctul de vedere al idealului, ar însemna că „inima”, nevoia intimă a inimii, tradusă în „religiune”, ar fi cea care ne descoperă ceea ce vedem ca realitate... *ideală*. Dar, dacă „idealul” este privit din punctul de vedere al „realității”, adică, din punctul de vedere al științei, atunci, mintea, „cunoștințele”, ne-ar livra idealul *...științific*. O frumoasă aporie! Ieșirea? O reformulare a problemei: „realitatea omenească trebuie să asculte de îndrumarea idealului, iar idealul nu trebuie să se emancipeze niciodată cu totul de realitate”. Important este să știm „până la ce punct idealul se poate emancipa de realitate” (p. 18)...

Aceasta este, într-adevăr, o mare problemă, dacă nu cumva singura problemă filosofică. Și dacă toate cele spuse, apoi, în această mică lucrare, chiar par a fi uitate de cititorul căruia i se adresează, care va căuta sau nu să răspundă acestei provocări în viitor, aporia rămâne ca semn al incontestabilei sale căutări sincere a Adevărului, deci a „vieții fericite”... Mircea Florian și-a îndeplinit deci misiunea!...